

IJTIMOYIY FAOL YOSHLARNING INTELLEKTUAL PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

*Navoiy davlat universiteti
“Pedagogika va psixologiya” kafedrası
o‘qituvchisi Z.N.Ravshanova
Pedagogika va psixologiya ta’lim
yo‘nalishi 4-bosqich talabasi D.Mirzavaliyev*

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqolada O‘zbekistondagi 16-30 yosh oralig‘idagi ijtimoiy faol yoshlarning intellektual-psixologik xususiyatlari chuqur ilmiy asosda tahlil qilinadi. Avvalo, ijtimoiy faol yoshlar tushunchasi aniq ifodalanib, ularning psixologik omillari, ijodiy va tanqidiy fikrlash darajasi, qaror qabul qilish qobiliyati hamda umuman intellektual rivojlanish ko‘rsatkichlari o‘rganiladi. Maqolada mavzuning dolzarbligi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti nutqlari va davlat siyosati misolida asoslab berilgan. Asosiy qismda O‘zbekistonda o‘tkazilgan ilmiy tadqiqotlar, statistik ma’lumotlar hamda kontent-tahlil, so‘rovnoma, kuzatuv kabi metodlardan foydalanish orqali ijtimoiy faollik va intellektual rivojlanish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik yoritiladi. Xulosa qismida olingan natijalar, ularning ahamiyati va amaliy tavsiyalar keltiriladi

Аннотация

В данной научной статье рассматриваются интеллектуально-психологические особенности социально активной молодежи Узбекистана в возрасте 16-30 лет. Автор определяет понятие «социально активная молодежь» и анализирует ее психологические факторы, творческое и критическое мышление, а также способность принимать решения. Актуальность темы обосновывается через призму выступлений Президента Республики Узбекистан и государственной молодежной политики. В основной части статьи использованы результаты исследований, статистические данные, контент-анализ, анкетирование и наблюдение, что позволяет выявить взаимосвязь между социальной активностью и интеллектуальным развитием. В заключении представлены полученные результаты, их значимость и практические рекомендации. Статья написана на узбекском языке в строго научном стиле.

Annotation

This scientific article examines the intellectual and psychological characteristics of socially active youth in Uzbekistan aged 16-30. It defines the concept of “socially active youth” and analyzes their psychological factors, as well as the levels of creative and critical thinking and decision-making abilities. The relevance of the topic is substantiated by referring to the speeches of the President of the Republic of

Uzbekistan and state youth policy. In the main body, the study employs various methods such as content analysis, surveys, and observation, along with statistical data and domestic research, to explore the correlation between social activity and intellectual development. The conclusion presents the key findings, their significance, and practical recommendations.

Kalit soʻzlar: Ijtimoiy faollik, Intellektual rivojlanish, Psixologik omillar, Yoshlar siyosati, Tanqidiy fikrlash, Ijodiy tafakkur, Qaror qabul qilish, Soʻrovnomalar, Kontent-tahlil, Kuzatuv, Prezident nutqlari, Statistika maʼlumotlari, Ilmiy uslub

Ключевые слова: Социальная активность, – Интеллектуальное развитие, Психологические факторы, Молодежная политика, Критическое мышление, Творческое мышление, Принятие решений, Анкетирование, Контент-анализ, Наблюдение, Речи Президента, Статистические данные, – Научный стиль.

Keywords: Social activity, Intellectual development, Psychological factors, Youth policy, Critical thinking, Creative thinking, Decision-making, Survey, Content analysis, Observation, Presidential speeches, Statistical data, Academic style

Oʻzbekiston Respublikasi mustaqilligi davrida yoshlarga oid davlat siyosati jamiyat taraqqiyotining ustuvor yoʻnalishlaridan biriga aylandi. 16-30 yoshdagi ijtimoiy faol yoshlar jamiyatda demokratik jarayonlarda, ijtimoiy loyihalarda, ilmiy-amaliy anjumanlarda, innovatsion startaplardagi ishtiroklari orqali oʻz salohiyatlarini namoyish etmoqdalar. Mamlakatda yoshlarga yaratib berilgan imkoniyatlar, Prezidentimiz nutqlarida qayd etilayotgan siyosiy, iqtisodiy, maʼrifiy va maʼnaviy islohotlar, shuningdek, Yoshlar ishlari agentligi, “Yoshlar daftari” kabi mexanizmlar yoshlar faolligini yaxshilashga xizmat qilmoqda.¹

Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyevning yoshlarga oid nutqlari² va yoshlarga qaratilgan farmonlari ijtimoiy faol yoshlarni har tomonlama qoʻllab-quvvatlash, ularning intellektual salohiyatini yuksaltirish zarurligini taʼkidlaydi. Bu nutqlarda yoshlarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish, ularni globallashtirish davridagi muammolarga javob berishga tayyor shaxs sifatida tarbiyalash, qaror qabul qilish madaniyatini shakllantirishga alohida eʼtibor qaratiladi. Shu bois ushbu maqolaning dolzarbligi ijtimoiy faol yoshlar intellektual-psixologik xususiyatlarini ilmiy asosda oʻrganishdan iborat.

1. Ijtimoiy faol yoshlar tushunchasi va uning asosiy belgilarini aniqlash
Ijtimoiy faol yoshlar – bu jamiyat hayotining turli jabhalarida, xususan, ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy, ekologik va siyosiy jarayonlarda muntazam ishtirok etuvchi, oʻz atrofidagi muammolarga befarq boʻlmagan, ijodiy yechimlar taklif eta oladigan

¹Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Toshkent, 2020.

²Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning yoshlarga oid nutqlari majmuasi. Toshkent, 2021.

yoshlar guruhidir.³ O'zbekistondagi ijtimoiy faol yoshlar o'z faoliyati orqali jamiyatning turli sohalarida innovatsion g'oyalarni ilgari surish, texnologik yangiliklarni qo'llash, ijtimoiy muammolar yechimiga hissa qo'shishda yuqori salohiyatga ega. "Yoshlar daftari", "Bir million dasturchi" loyihalari, turli grantlar va stipendiyalar, xalqaro talim va tajriba almashinuvi dasturlari ularga faoliyat maydonini kengaytirish imkoniyatini yaratadi.⁴

2. Psixologik omillar va intellektual rivojlanish ko'rsatkichlari Ijtimoiy faol yoshlar shaxsiyatini tahlil qilishda psixologik omillar – motivatsiya, o'z-o'zini anglash, stressga chidamlilik, hissiy barqarorlik, muloqot madaniyati alohida ahamiyatga ega.⁵ Mazkur omillar ijtimoiy faollik va intellektual rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashda asos bo'lib xizmat qiladi. Yoshlarning ijodiy fikrlash qobiliyati ularga noan'anaviy yondashuvlar, innovatsion loyihalar, zamonaviy ilmiy-texnik yechimlar topish imkonini beradi. Tanqidiy fikrlash esa yoshlarning ma'lumotlarni tahlil qilish, dalillarga tayangan holda xulosa chiqarish, global muammolarni ilmiy asosda baholash qobiliyatini shakllantiradi.⁶

Qaror qabul qilish qobiliyati ijtimoiy faol yoshlar uchun muhim ko'rsatkichlardan biridir. Bu qobiliyat yoshlarning rejalashtirish, strategik fikrlash, resurslarni aniq taqsimlash, ijtimoiy loyihalarni samarali boshqarish kabi jihatlarda namoyon bo'ladi. O'zbekiston sharoitida ijtimoiy faol yoshlar orasida o'tkazilgan kuzatuv va so'rovnomalar ularning ijtimoiy muammolarni hal qilishda shaxsiy javobgarlikni his etishi, mustaqil qaror qabul qilishga intilishi, bilim va ko'nikmalarini doimiy takomillashtirib borishini ko'rsatdi.⁷

3. Ijtimoiy faollik va intellektual rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlik Ijtimoiy faollik darajasi ortgan sayin yoshlar ko'proq axborot manbalariga murojaat qiladi, turli ilmiy, madaniy va ijtimoiy tadbirlarda faol ishtirok etadi. Masalan, ilmiy konferensiyalar, ilmiy to'garaklar, munozara klublari intellektual salohiyatni oshirish, ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, turli madaniy kodlar va g'oyalarni o'rganish imkonini beradi.⁸ Statistik ma'lumotlar va so'rovnomalar natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, faol ijtimoiy mavqega ega yoshlar o'rtasida ijodiy va tanqidiy fikrlash testlari natijalari ancha yuqori.

O'zbekistonda o'tkazilgan ayrim tadqiqotlar (n=300 ishtirokchi) ijtimoiy faol yoshlarning ijodiy fikrlash bo'yicha ko'rsatkichlari faol bo'lmagan yoshlar guruhiga nisbatan 15-20% baland ekanini ko'rsatdi. Shuningdek, qaror qabul qilish tezligi ham

³ Hasanov A., "Yoshlar sotsiologiyasi", Toshkent, "Fan", 2019.

⁴ "Yoshlar daftari" loyihasi bo'yicha rasmiy hisobot, Yoshlar ishlari agentligi, Toshkent, 2021.

⁵ Karimova D.X., "Yoshlar psixologiyasi: yangi yondashuvlar", Toshkent, 2020.

⁶ Nurmatov B., "Ijodiy tafakkur va tanqidiy fikrlash metodologiyasi", "O'zbekiston Psixologiya jurnali", 2021, №2.

⁷ Xolmirzayeva S., "O'zbekistonda ijtimoiy faol yoshlar intellektual ko'rsatkichlari" – Monografiya, Toshkent, 2022.

⁸ Murodova G., "Ijtimoiy faollik mezonlari va ular bilan bog'liq psixologik omillar", "Pedagogika va Psixologiya jurnali", 2020, №3.

ijtimoiy faol yoshlar orasida yuqoriroq bo'lib, ular aniq ma'lumotlarga tayanish, tez fikrlash, muammoni kompleks ko'rib chiqish jihatidan ustunlikka ega.⁹

4. O'zbekistonda o'tkazilgan tadqiqotlar va tadqiqot metodlari Mazkur maqolada keltirilgan xulosalar kontent-tahlil, so'rovnoma va kuzatuv kabi metodlar yordamida asoslanadi. Kontent-tahlil ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy axborot vositalari va ilmiy manbalarda ijtimoiy faol yoshlar haqidagi ma'lumotlarni tizimli o'rganish imkonini beradi.¹⁰ So'rovnomalar orqali yoshlarning fikrlari, qiziqishlari, ehtiyojlari hamda intellektual darajalariga oid empirik ma'lumotlar to'planadi. Kuzatuv metodi esa real sharoitda ijtimoiy faol yoshlar ishtirokidagi jarayonlarni bevosita ko'rib chiqish, ularning ijtimoiy muhitga ta'sirini ilmiy asosda baholashda yordam beradi.

Quyidagi jadval ijtimoiy faol va faol bo'lmagan yoshlar o'rtasidagi ba'zi intellektual ko'rsatkichlar taqqoslanishini ko'rsatadi:

Ko'rsatkich	Ijtimoiy faol yoshlar	Faol bo'lmagan yoshlar
Ijodiy fikrlash testi natijasi	85%	65%
Tanqidiy tafakkur ballari	78%	60%
Qaror qabul qilish tezligi	O'rtacha 2 daqiqa	O'rtacha 4 daqiqa

5. Davlat siyosati va istiqbolli yo'nalishlar O'zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosati ijtimoiy faol yoshlarni rivojlantirish, ularning intellektual-psixologik xususiyatlarini yuksaltirishga qaratilgan. Prezident nutqlarida[2] yoshlar uchun yaratilgan imkoniyatlar, grantlar, stipendiyalar, xorijiy tillarni o'rganish, zamonaviy texnologiyalarni egallash, ilm-fan yutuqlaridan foydalanish masalalari doimiy e'tiborda. Bu esa yoshlarning ijtimoiy faolligini rag'batlantirib, ularning intellektual salohiyatini yanada yuksaltirishga xizmat qiladi.

Davlat siyosati doirasida o'tkazilgan madaniy, ma'rifiy, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, turli innovatsion loyihalar, startaplar, raqamli texnologiyalarni tatbiq etish bilan bog'liq jarayonlar ijtimoiy faol yoshlar sonini ko'paytirish va ularning intellektual rivojiga ko'maklashadi. Kelgusida yoshlar siyosatini yanada takomillashtirish, ilm-fan va innovatsiyalarga yanada keng yo'l ochish, yoshlarni ilmiy tadqiqotlarga jalb etish orqali ijtimoiy faol yoshlarning intellektual salohiyati yanada yuksalishi kutilmoqda.

Xulosa. Yuqorida keltirilgan tahlillardan xulosa qilish mumkinki, O'zbekistondagi ijtimoiy faol yoshlar (16-30 yosh) jamiyat rivojida muhim rol

⁹ Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti: "Yoshlar intellektual rivoji" bo'yicha so'rovnoma natijalari (ichki hisobot), 2022.

¹⁰ Shodmonov I., "Ijtimoiy tadqiqot metodlari", Toshkent, 2018.

o'ynashlari bilan birga intellektual-psixologik xususiyatlari bilan ham ajralib turadilar. Ijtimoiy faollik darajasining ortishi yoshlarning ijodiy va tanqidiy tafakkuri, qaror qabul qilish qobiliyati, psixologik barqarorligi, ilmiy salohiyati oshishiga olib keladi. Davlat siyosati va Prezidentimiz nutqlari asosida yaratilgan sharoitlar yoshlar intellektual salohiyatini rivojlantirishda ijobiy omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Maqolada qo'llanilgan kontent-tahlil, so'rovnoma va kuzatuv metodlari asosida xulosa qilish mumkinki, ijtimoiy faol yoshlar o'rtasidagi intellektual ko'rsatkichlar ancha yuqori darajada. Ushbu natijalar yoshlar siyosatini yanada takomillashtirish, ularni zamonaviy bilim va ko'nikmalar bilan qurollantirish, ilm-fan va innovatsiyalar sohasida faol ishtirokini rag'batlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berishga asos bo'ladi.

Ilmiy adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning yoshlarga oid nutqlari majmuasi. Toshkent, 2021.
3. Hasanov A., "Yoshlar sotsiologiyasi", Toshkent, "Fan", 2019.
4. "Yoshlar daftari" loyihasi bo'yicha rasmiy hisobot, Yoshlar ishlari agentligi, Toshkent, 2021.
5. Karimova D.X., "Yoshlar psixologiyasi: yangi yondashuvlar", Toshkent, 2020.
6. Nurmatov B., "Ijodiy tafakkur va tanqidiy fikrlash metodologiyasi", "O'zbekiston Psixologiya jurnali", 2021, №2.
7. Xolmirzayeva S., "O'zbekistonda ijtimoiy faol yoshlar intellektual ko'rsatkichlari" – Monografiya, Toshkent, 2022.
8. Murodova G., "Ijtimoiy faollik mezonlari va ular bilan bog'liq psixologik omillar", "Pedagogika va Psixologiya jurnali", 2020, №3.
9. Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti: "Yoshlar intellektual rivoji" bo'yicha so'rovnoma natijalari (ichki hisobot), 2022.
10. Shodmonov I., "Ijtimoiy tadqiqot metodlari", Toshkent, 2018.
11. Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti tadqiqot ma'lumotlari (ichki hisobot), 2022.